

Fényes Hajnalka

Hallgatók határon innen és túl

A tanulmány elsőéves felsőoktatási hallgatók kulturális és anyagi tőkével való ellátottságának eltéréseit vizsgálja, megkülönböztetve az egyetemista és főiskolás hallgatókat, illetve a magyarországi, partiumi és kárpátaljai diákokat. Az elemzésben Kozma Tamás vezette Regionális Egyetem kutatás adatbázisát használtuk fel. (A kutatás előzményeiről l. Kozma 2002.) A Regionális Egyetem kutatócsoport keretében több elemzés is született, melyben különböző szempontok alapján elemzik az elsőéves hallgatóira vonatkozó adatokat (Bocsi 2004, Fényes 2004, Kiss 2003, Kozma - Pusztai 2004, Nagy 2003). Mi most a fent említett szempontok szerint elemeztük az adatbázist.

A mintavétel 2003-ban Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye felsőoktatási intézményei (Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Főiskola, Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola), valamint a nagyváradi székhelyű Partium Keresztény Egyetem és a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Főiskola (Kárpátalja) elsőéves diákjai körében zajlott. A vizsgálatban csoportos rétegzett mintavétel eredményeként 1587 elsőéves hallgató szerepel, ebből 314 határon túli és 1273 magyarországi diák. A magyarországi diákok közül 747 egyetemen és 541 főiskolán tanult, a 314 határon túl tanuló diák közül pedig 175 a Partiumi Keresztény Egyetemen és 139 a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Főiskolán. Ez a négy hallgatói csoport képezi további vizsgálatunk tárgyát.

Elméleti háttér a kulturális és anyagi tőkék méréséhez

A kulturális erőforrásoknál Bourdieu (1998) nyomán külön vizsgálhatjuk az inkorporált, objektivált és intézményesült kulturális tőkéket. Jelen elemzésünkben a diák és szülei iskolai végzettsége, mint intézményesült kulturális tőke mellett vizsgáljuk a „magaskultúrában” való részvételt, az olvasási szokásokat és a kulturális fogyasztást (színház, mozi, múzeum és hangverseny látogatási gyakoriságokat). Az elemzésben kapcsolódunk Blaskó (1998), illetve Róbert (1986 és 1991) vizsgálataihoz, akik hasonló bontásban¹ elemezték a kulturális erőforrásokat. Sajnos elemzésünkben nem tudtuk megnevezni az objektivált kulturális tőkemutatókat, mint például a diák, illetve szülei könyveinek, hanglemezeinek száma, mivel ilyen kérdés nem szerepelt a kérdőívben. Az anyagi javaknál különválasztjuk az objektív és szubjektív anyagi helyzetet, és az eredmények magyarázatokor megvizsgáljuk a diák állandó lakhelyének településtípusát is.

Hipotézisek az anyagi és kulturális javakkal való ellátottságról

Hipotézisünk szerint, míg az anyagi javakat tekintve Magyarország és Partium a fejlettebb, a kulturális javakat tekintve nem ilyen egyértelmű a helyzet, az ilyen javakkal való ellátottság feltehetőleg a két határontúli régió diákjainál inkább hasonló és a magyarországi diákok kulturális erőforrásai feltehetőleg kisebbek, mint határontúli társaiké. Létezik egy olyan hipotézis is, miszerint a határontúli intézmények diákjai inkább a magyarországi

---

¹ Róbert (1986) a szülő és a gyerek iskolai végzettsége mellett vizsgálta a kulturális fogyasztást, igaz ez utóbbit csak a gyerekre vonatkozóan. Emellett vizsgálta a szülői kulturális infrastruktúrát is (erről nekünk sajnos nem volt adatunk). Blaskó (1998) illetve Róbert (1991) tanulmányaikban külön vizsgálták a szülők és a gyerek kulturális fogyasztását, illetve egyéb kulturális tőkéit, illetve egyértelműen szétválasztották az iskolai végzettséget a magaskultúrában való részvételtől.

főiskolák diákjaihoz lesznek hasonlóak, és a lényeges eltérés a magyar egyetemisták és a magyar főiskolások valamint a határon túli diákok között lesz, ezért adatainkat nemcsak regionális, hanem intézménytípusonkénti bontásban is szerepeltettük. A továbbiakban ezen hipotézisek ellenőrzésére teszünk kísérletet.

A diákok anyagi háttere

Nézzük elsőként az anyagi helyzet szubjektív megítélését a magyar és határon túli elsőéves hallgatók körében:

1. táblázat

Az anyagi helyzet szubjektív megítélése régiók és iskolatípusok szerint (átlagok)

	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola	Chi-négyzet
Jobban él-e mint 10 éve	2,34	2,23	1,93	1,94	***
N	(581)	(441)	(151)	(113)	

A táblázatban szereplő változó értékei: 1: rosszabb lett a helyzetük, 2: ugyanolyan, 3 jobb lett, ezek átlagait jelöltük.- Itt és a további táblázatokban a Chi-négyzetre vonatkozóan *** jelöli a 0,000 alatti, ** a 0,001 és 0,01 közötti, és * jelöli a 0,01 és 0,05 közötti szignifikanciát, NS jelöli, ha nem szignifikáns. A magyar egyetemek és főiskolák rovatban pedig értelemszerűen csak a vizsgált két megye felsőoktatási hallgatóinak adatai szerepelnek.

A határon túli diákok – nem meglepő módon – ugyanolyannak, vagy valamivel rosszabbnak ítélték meg anyagi helyzetüket a 10 évvel ezelőtti helyzethez képest, és a két határon túli intézmény között nincs ebben különbség. Ezzel szemben a vizsgált két megye magyar diákjai átlagosan kicsit jobbnak ítélték anyagi helyzetüket a 10 évvel ezelőtti helyzethez képest, és az anyagi helyzet szubjektív megítélése az egyetemisták és a főiskolások között hasonló. Hogy valóban eltérő anyagi körülmények között élnek-e a diákok egyes csoportjai, ehhez nézzük meg az objektív anyagi helyzet mutatóit.

Elsőként tekintsük a testvérek száma, a lakás szobaszámát és az egy háztartásban élők számát a négy vizsgált hallgatói csoportban.

2. táblázat

A testvérek száma, a lakás átlagos szobaszáma és az egy háztartásban élők átlagos száma régiók és iskolatípusok szerint

	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola	Chi-négyzet
Testvérek száma	2,23	2,23	2,14	2,01	**
N	(657)	(508)	(172)	(137)	
Lakás szobaszáma	3,54	3,48	2,98	5,58	***
N	(268)	(266)	(145)	(88)	
Egy házt. élők száma	3,94	3,95	3,79	4,45	***
N	(654)	(507)	(172)	(135)	

Meglepő, hogy a tradicionálisabb értékrendű Kárpátalján kevesebb a testvérek száma, mint a Partiumban, illetve hogy a határon túliak kevesebb testvérrel rendelkeznek, mint magyarországi társaik. Ha azonban az egy háztartásban élők számát nézzük, akkor Kárpátalján élnek többen együtt, feltehetőleg több generáció van közös háztartásban, őket követik a magyar diákok, és legkevesebben Partiumban élnek együtt. A lakások szobaszáma is Kárpátalján kiugróan magas, - feltehetőleg a többszobás falusi házakkal rendelkezők nagyobb arányszáma miatt, - Partiumban pedig a legalacsonyabb, bár az érvényes válaszok száma itt elég alacsony, ami csökkenti az eredmények megbízhatóságát. Összességében ezen

mutatók szerint a vizsgált két megye magyar egyetemistái és főiskolásai és partiumi diákok hasonló körülmények között élnek, és a kárpátaljai diákok helyzete valamivel nehezebb.

Nézzük most az objektív anyagi helyzet további mutatóit, amelyek a diákok 10 anyagi jószággal való ellátottságát mutatják.

3. táblázat

A diákok családja 10 anyagi jószággal való ellátottsága régiók és iskolatípusok szerint (a diákok a van-e a szüleid tulajdonában saját lakás, családi ház, telek... kérdésekre válaszoltak, a táblázatban a rendelkezők százaléka szerepel):

	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola	Chi-négyzet
Gépkocsi	78,1	77,7	55,2	51,5	***
N	(671)	(520)	(172)	(136)	
Saját lakás	68,6	66,8	79	51,7	***
N	(598)	(467)	(162)	(118)	
Családi ház	75,2	74,8	50,3	87	***
N	(628)	(489)	(157)	(131)	
Telek	56,5	51,8	50	57,3	NS
N	(589)	(465)	(152)	(124)	
Nyaráló	15,9	12,4	10,7	3,7	**
N	(560)	(427)	(150)	(109)	
Számítógép	82	80,9	55,8	24,8	***
N	(646)	(486)	(156)	(113)	
CD lejátszó	79,5	82,4	50,6	27,8	***
N	(629)	(477)	(154)	(115)	
Hi-fi torony	72,6	74,6	31,5	29,3	***
N	(625)	(481)	(149)	(116)	
Mobiltelefon	95,1	96	75,6	58,1	***
N	(658)	(502)	(160)	(124)	
DVD lejátszó	23,1	25,1	6,2	2,7	***
N	(580)	(442)	(146)	(110)	

A legmagasabb arányszámokat a gépkocsi, saját lakás, családi ház, mobil telefon és a számítógép birtoklásánál találjuk, míg DVD-vel, nyarálóval viszonylag kevesen rendelkeznek. Ha a regionális és intézménytípusonkénti különbségeket tekintjük látható, hogy a határontúliak között a Partiumi Egyetem diákjai jobban el vannak látva anyagi javakkal, mint kárpátaljai társaik, csak a családi ház gyakoribb a kárpátaljaiak között, feltehetőleg a gyakoribb falusi lakhely következtében (l. a következő táblázatot). A magyarországi egyetemisták és főiskolások között gyakorlatilag nincs különbség, egyedül nyarálóval rendelkeznek többen az egyetemisták közül. Feltételezésünkkel összhangban az igazi választóvonal a magyar és határontúli, illetve ezen belül a partiumi és a kárpátaljai fiatalok között van, legjobb helyzetben a magyar fiatalok vannak, utánuk következnek a partiumiak és végül a kárpátaljaiak. (A partiumiak egyedül saját lakással rendelkeznek nagyobb arányban a magyarországi diákokhoz képest, aminek oka lehet, hogy köztük sok megyeszékhelyi lakos.)

A lakóhellyel kapcsolatban, az előbbieken felmerült hipotézisek ellenőrzésére nézzük az alábbi táblázatot:

4. táblázat

A diákok állandó lakhelyének településtípusa régiók és iskolatípusok szerint százalékban

	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola
--	------------------	------------------	------------------	----------------------

Tanya	0,3	0,4	0	0
Falu	21,7	27,4	29,4	80,6
Kisebb város	36,4	37,5	22,9	15,7
Megyeszékhely	40,1	33,6	47,1	3,7
Főváros	1,5	1,2	0,6	0
N	668	518	170	134

A Chi-négyzet *** szinten szignifikáns.

A legszembevetőbb eredmény, hogy a Beregszászi Főiskolások milyen nagy arányban kerülnek ki falvakból (80,6%), kisebb városból illetve megyeszékhelyről összesen csak 19% került ki, fővárosi pedig nincs is köztük. Érdekes, hogy a partiumi diákok közül legtöbben megyeszékhelyen laknak, és az arányok még magasabbak, mint a magyarországi diáknál. Fővárosi gyakorlatilag nincs egyik csoport diákjai között, aminek oka a mintába került térség regionális elhelyezkedése. A magyar egyetemisták között kicsit több a megyeszékhelyi és kevesebb a falusi lakos, mint a magyarországi főiskolások között. Adataink szerint tehát jelentős különbség a magyarországi és partiumi valamint a kárpátaljai diákok állandó lakhelye között van, a Beregszászi Főiskola hallgatói a lakhely szempontjából igen hátrányos helyzetben vannak.

A diákok kulturális háttere

Nézzük elsőként az intézményesült kulturális tőke néhány mutatóját.

5. táblázat

A középiskola típusa, és az érettségi minősítése regionként és iskolatípusonként százalékban

Középiskola típusa	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola
Gimnázium	83,7	52,1	80,2	46,8
Szakközépiskola	13,6	40	16,9	16,2
Technikum	2,5	6,2	1,7	0
Egyéb	0,3	1,7	1,2	36,9
N	729	535	172	111
Érettségi minősítése	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola
Jeles	56,8	16,1	4,7	26,6
Jó	36,1	59,6	37,3	57,3
Közepes	7,1	23,9	50,9	16,1
Elégséges	0	0,4	7,1	0
N	692	515	169	124

Mindkét esetben a Chi-négyzet *** szinten szignifikáns.

A gimnáziumi végzettség a magyarországi és a Partiumi egyetemen hasonlóan magas (80%), míg a magyar és kárpátaljai főiskolások között sokkal ritkább (50%). Szakközépiskolába nagy arányban a magyarországi főiskolások jártak. Valószínű, hogy a Beregszászi Főiskolások nagy aránya az egyéb középfokú végzettségnél az eltérő oktatási struktúra miatt magas, elképzelhető, hogy az egyéb végzettség, valamiféle szakközépiskolai végzettségnek felel meg, és így a megoszlás a magyarországi főiskolásokhoz lesz hasonló.

Az osztályzatoknál sem teljesen meggyőzőek az adatok, mert míg Magyarországon 1-5-ig, addig pl. Erdélyben 1-10-ig adják az osztályzatokat, és a válaszolók saját besorolása szubjektív elemet visz be az eredményekbe. Annyi azonban látszik, hogy a magyarországi egyetemistáknak voltak legjobb az eredményei, őket követik a magyarországi főiskolások és

a beregszászi főiskolások, és legtöbb közepes, vagy gyengébb eredmény az érettségien a Partiumi Egyetem diákjai körében volt.

Következő mutatónk, a nyelvvizsgával rendelkező diákok aránya.

6. táblázat

A legalább középfokú nyelvvizsgával rendelkezők aránya régióként és iskolatípusonként százalékban

	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola	Chi-négyszet
Van nyelvvizsgája	63,4	24	6,4	6,2	***
N	(703)	(508)	(172)	(129)	

Meglepő, hogy a határontúliak között milyen kevés a nyelvvizsga, aminek oka lehet, eltér a nyelvvizsgarendszer – pl. Romániában nincs is állami nyelvvizsga -, illetve hogy eleve két nyelvet kell beszélniük anyanyelvi szinten. Látható az is, hogy a magyarországi egyetemisták sokkal nagyobb arányban rendelkeznek legalább középfokú nyelvvizsgával, mint főiskolás társaik, a beregszászi meg a partiumi diákok között pedig gyakorlatilag nincs eltérés e tekintetben.

Most nézzük a szülők iskolai végzettségét, mint a kulturális háttér egyik legfontosabb mutatóját.

7. táblázat

Az anya és az apa legmagasabb iskolai végzettsége régióként és iskolatípusonként százalékban

Az anya végzettsége:	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola	Összesen
8 ált. vagy kevesebb	3,6	8,4	8,7	5	6
Szaktanácsképző	10,8	23	22,1	33,1	18,4
Szakközépiskola	20,4	21,4	18,6	38,1	22,2
Gimnázium	22,7	21,6	32,6	5,8	21,9
Főiskola	26,9	19,5	9,3	7,9	20,5
Egyetem	15,6	6,2	8,7	10,1	11,1
N	666	514	172	139	1491

Az apa végzettsége:	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola	Összesen
8 ált. vagy kevesebb	1,5	2,6	6	5	2,7
Szaktanácsképző	22,5	41,8	28,9	28,1	30,4
Szakközépiskola	25,8	27,6	24,7	51,8	28,8
Gimnázium	11,7	8,7	21,1	2,2	10,8
Főiskola	15,2	10,3	7,2	4,3	11,6
Egyetem	23,3	9,1	12	8,6	15,7
N	658	507	166	139	1470

Mindkét esetben a Chi-négyszet *** szinten szignifikáns.

Erre vonatkozóan vannak korábbi felmérések, de az eredmények lényegesen nem tértek el a mi adatainktól.² Látható, hogy az apáknál gyakoribb a szaktanács és egyetemi végzettség, míg az anyáknál több a gimnáziumi és főiskolai végzettség.

² Gábor (2002) külön vizsgálta a főiskolások és egyetemista fiatalok szülei iskolai végzettségét, így adatainkkal ez jól összehasonlítható, bár ott nem szerepeltek határontúli diákok, illetve nem csak elsőévesek szerepelnek. A egyetemisták anyja iskolai végzettségére hasonló adatokat találunk, bár nálunk kicsit több a főiskolai végzettség, a főiskolások anyáinál szintén hasonlóak az eredmények. A magyarországi egyetemisták apáinál kicsit több a szakközépiskolai és kevesebb az egyetemi végzettség a mi vizsgálatunk szerint, a főiskolások apáinál azonban hasonlóak az arányok.

Most nézzük az általunk vizsgált négy csoport közti különbségeket. Látható, hogy a magyarországi egyetemisták szülei a legjobban iskolázottak, jelentős a különbség a magyar főiskolásokhoz képest. A magyarországi főiskolások és a partiumi fiatalok szüleinek kulturális háttere némileg hasonló, bár vannak kisebb eltérések, de ezek kioltják egymást. (Az apáknál a partumiak vannak előnyben a magyar főiskolásokhoz képest, míg az anyáknál éppen fordítva.) Végül a kárpátaljai fiatalok szüleinek iskolai végzettsége a legalacsonyabb. Az eredmények értelmezésénél azonban itt is figyelembe kellene venni, hogy a három országban eltérő volt az iskolarendszer.

A kulturális tőke fontos mutatói a diákok és szüleik olvasási szokásai és kulturális fogyasztása („magas kultúrában” való részvétel). Vizsgált változóink, hogy a diák és szülei olvasnak-e, milyen arányban olvasnak szépirodalmat, az utóbbi évben a diák hány könyvet olvasott, illetve, hogy milyen gyakran jár színházba, multiplex és hagyományos moziba, múzeumba, illetve hangversenyre. Nézzük elsőként az olvasási szokásokat:

8. táblázat

Diákok és szüleik olvasási szokása régióként és iskolatípusonként³

	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola	Chi-négyzet
Anyá olvas-e (%)	72,6	55,1	69,2	58,7	***
N	(685)	(501)	(169)	(126)	
Apá olvas-e (%)	60,6	42,5	56,9	59	***
N	(649)	(473)	(160)	(122)	
Diák olvas-e (%)	82,9	71,6	86,5	81,8	***
N	(700)	(504)	(170)	(132)	
Diák utóbbi évben olv. könyveinek száma (átlag)	9,24	7,26	8,05	5,41	
N	(651)	(478)	(164)	(126)	
Anyá olvas-e szépirodalmat (%)	15,5	5,7	15,1	12	***
N	(575)	(438)	(159)	(117)	
Apá olvas-e szépirodalmat (%)	5,9	3,2	9,3	9,5	***
N	(562)	(434)	(150)	(116)	
A diák olvas-e szépirodalmat (%)	34,7	13	34,1	29,6	***
N	(516)	(377)	(132)	(98)	

Adatainknál szembeűnő, hogy az anyák jóval többen olvastak szépirodalmat, mint az apák, és a „sima” olvasási szokásoknál is kb. 10%-os különbség volt köztük. Legtöbbit, és legtöbb szépirodalmat maguk a diákok olvastak. (A „sima” olvasási szokásoknál 10-20%-al, a szépirodalom esetén 20-30%-al több az olvasók aránya, mint a szülőknel.)

Róbert (2000), illetve Székelyi et al. (1998) nem bontották a felsőoktatásban tanuló diákokat csoportokra. Az anyák és apák iskolai végzettségénél kisebb eltérések vannak a mi mintánk összesített adataihoz képest. Az anyákat tekintve szakmunkás végzettség 5-6 százalékkal alacsonyabb, míg a főiskolai és egyetemi végzettség 6-8, illetve 2-3%-al magasabb volt, mint a mi mintánkban, a többi végzettség körülbelül azonos gyakoriságú volt. Az apáknál nálunk 5-6%al gyakoribb a szakmunkásvégzettség, és itt is nálunk alacsonyabb a főiskolát és egyetemet végzett apák aránya (6-8%-al). Ezen különbségeknek az oka feltehetőleg a regionális hatás, az ok az észak-kelet magyarországi, partiumi, kárpátaljai régió elmaradottságában keresendő.

³ Az ifjúság 2000 kutatás (Bauer-Tibori 2002) adatai szerint a budapesti régió fiataljai 26%-ban, míg a többi régióban 10-13% olvasott szépirodalmat, eszerint tehát a Budapesten kívüli térségekhez képest mintánkban a diákok több szépirodalmat olvasnak (Igaz ott a mintában nem csak felsőoktatási hallgatók szerepeltek, és nem szerepeltek határon túliak sem.)

Látható, hogy a magyarországi egyetemisták és a Partiumi Egyetem diákjainak anyái gyakrabban olvasnak (70%), míg a magyarországi és kárpátaljai főiskolások anyái ritkábban (55%). Az apák esetén a magyarországi egyetemisták és a határon túliak apái egységesen többen olvasnak (60%), míg a magyarországi főiskolások apáinál az olvasók aránya csupán 40%. Maguk a diákok olvasnak a legtöbben, itt is a magyar főiskolások olvasnak kevesebben, míg a másik három csoportban 80% fölötti az olvasók száma. Az utóbbi évben a legtöbbet a magyar egyetemisták (9,24 könyv), majd a partiumi egyetemisták (8,05 könyv), végül a magyar főiskolások (7,26 könyv) és a kárpátaljai főiskolások (5,41 könyv) olvastak. Szépirodalmat legtöbben a magyar egyetemisták és a Partiumi Egyetem diákjai szülei olvasnak, bár a kárpátaljai fiatalok szülei sincsenek nagyon lemaradva. A diákok körében csak a magyarországi főiskolások körében szembetűnően alacsony a szépirodalmi olvasottság, a másik három csoportnál az arány 30-35% körül mozog.

Összességében az olvasási szokásokban akár a szülőket, akár a diákokat nézzük, a magyarországi főiskolások vannak lemaradva az egyetemistákhoz, és a határon túli diákokhoz képest, tehát nem mutatható ki, hogy a magyarországi fiatalok egységesen lemaradnának az olvasási szokásokban. Az anyák esetén megfigyelhető egy egyetem és főiskola szétválás is, a kárpátaljai diákok anyái kicsit lemaradnak a partiumi anyákhoz képest. Nézzük ezután a kulturális fogyasztást⁴:

9. táblázat

Színház, mozi, múzeum és hangverseny látogatási gyakoriságok régióként és iskolatípusonként (1 jelenti, hogy soha, 2: évente, 3: havonta egyszer, 4: havonta többször, 5: hetente egyszer, 6: hetente többször, 7: naponta., a táblázatban ennek átlaga szerepel.)

	Magyar egyetemek	Magyar főiskolák	Partiumi Egyetem	Beregszászi Főiskola	Chi-négyzet
Színház	2,21	2	2,28	1,54	***
N	(704)	(534)	(172)	(136)	
Multiplex mozi	2,58	2,62	1,7	1,3	***
N	(700)	(635)	(169)	(134)	
Hagy. mozi	2,24	2,01	2,04	1,74	***
N	(696)	(524)	(169)	(131)	
Múzeum	2,17	1,95	2,27	1,81	***
N	(703)	(530)	(171)	(133)	
Hangverseny	1,61	1,38	1,48	1,13	***
N	(696)	(529)	(170)	(135)	

Látható, hogy színházba, moziba, múzeumba és hangversenyre havonta egyszer, vagy annál ritkábban jutnak el a diákok átlagosan mind a négy csoportban. Ezen belül legritkábban hangversenyre, leggyakrabban pedig a magyarországiak multiplex moziba, a határon túliak pedig inkább múzeumba és színházba járnak.

⁴ Az Ifjúság 2000 kutatás adatai (Bauer-Tibori 2002) szerint színházba főleg a lányok, és főleg a középiskolás, vagy 25-29 évesek járnak, és egy hónapban egyszer, vagy gyakrabban a felsőoktatási hallgatók 14-17%-a jár színházba. Moziba adataik szerint főleg a férfiak járnak (ez nálunk is így van a multiplex mozik esetében), de inkább a 15-19 évesek járnak, a 20-24 évesek 12%-a jár egy hónapon belül. Múzeumba főleg a gimnazisták és a felsőoktatási hallgatók járnak, a főiskolások és egyetemisták 21-29%-a egy hónapon belül jár ide. Hangversenyre járnak a legkevesebben, a fiatalok 2-3%-a jár, hasonlóan más felnőtt mintákhoz.

A színházakba legkevésbé a kárpátaljaiak jutnak el, a multiplex mozi látogatás pedig, mint már említettem inkább csak a magyarországi diákokra jellemző. Hagyományos moziba körülbelül azonos arányban járnak a diákok, bár itt is a kárpátaljaiak kissé le vannak maradva. Múzeumba inkább a két egyetemista csoport jár, míg a főiskolások ritkábban jutnak el ide. Végül hangversenyre mind a négy csoport soha, vagy évente egyszer jut csak el. Látható az is, hogy a Partiumi Keresztény Egyetem diákjai minden esetben valamivel gyakrabban járnak kulturális rendezvényekre, mint kárpátaljai társaik. Ennek oka lehet az is, hogy a kárpátaljai diákok közül több a kisebb városban, illetve falun élők aránya, mint azt már az előzőekben láthattuk.

Összességében a magyar egyetemisták – a multiplex mozik kivételével - gyakrabban járnak kulturális rendezvényekre, mint a magyarországi főiskolások. A partiumi diákok kulturális fogyasztása a magyarországiakéhoz hasonló, a kárpátaljaiak pedig lemaradnak a másik három csoporthoz képest.

Összegzés

Az anyagi helyzet szubjektív megítélése már előrevetítette, hogy jelentős különbség az anyagi helyzetben a magyar és határontúli diákok között lesz. Összességében, az anyagi helyzet objektív mutatói szerint, a testvérek száma meglepő eredményein túl azt mondhatjuk - összehangban hipotéziseinkkel, és a közfelfogással -, hogy legrosszabb helyzete a kárpátaljai diákoknak van, őket követik a partiumi fiatalok, és Magyarország vizsgált megyéiben a legjobb az elsőéves fiatalok helyzete, amit nem befolyásol, hogy főiskolai, vagy egyetemi hallgatókról van-e szó. További eredmény, hogy a kárpátaljai főiskolások lakhely szempontjából igen hátrányos helyzetben vannak.

Az elvégzett középiskola típusa a magyarországi egyetemisták és a partiumi diákok között hasonló, míg a magyarországi főiskolásoké és a kárpátaljai diákoké ettől eltérő. Az érettségi eredmények partiumi elsőévesek körében a legrosszabbak, míg a magyarországi egyetemisták között a legjobbak. (Mindkét eredménynél azonban figyelembe kell venni az iskolarendszerek eltéréseit is.) Nyelvvizsgálóval a határontúliak alig rendelkeznek, az eltérő vizsgarendszer miatt, és a magyarországi főiskolások is messze lemaradnak a magyarországi egyetemistákhoz képest. A szülők iskolai végzettsége is a magyarországi egyetemisták esetén a legmagasabb, a kárpátaljai diákok szülei pedig a legalacsonyabban képzettek.

A magas kultúrában való részvételt az olvasási szokásokkal, és a színház, mozi, múzeum és hangverseny látogatási gyakoriságokkal mértük. Hipotézisünk az volt, hogy itt a magyarországiak lemaradását fogjuk megfigyelni a határontúliakhoz képest. Adataink szerint azonban az olvasási szokásokban nincs egységes magyarországi lemaradás (Vö. Fényes 2004), megfigyelhető, hogy a magyarországi főiskolások vannak lemaradva a többi három vizsgált diákcsoporttól. A kulturális fogyasztásnál Kárpátalja leszakadását figyelhetjük meg, feltehetőleg a sok falusi lakos miatt.

Hipotéziseink tehát az anyagi javakra vonatkozóan teljesültek. A kulturális javaknál hipotézisünkkel szemben nem figyelhető meg egységes magyarországi lemaradás, illetve a határontúliak között Kárpátalja lemaradását figyelhetjük meg Partiumhoz képest. Azt a hipotézist, miszerint a határontúli intézmények diákjai a magyarországi főiskolásokhoz volnának hasonlóak, ezeken az adatokon nem tudtuk kimutatni.

Hivatkozott irodalom

- Bauer Béla-Tibori Tímea 2002. Az ifjúság viszonya a kultúrához In: Ifjúság 2000 Tanulmányok I. Szabó Andrea, Bauer Béla, Laki László ed. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet 180-202.
- Blaskó Zsuzsa 1998. Kulturális tőke és társadalmi reprodukció Szociológiai Szemle 1998/3 5-81.
- Bocsi Veronika 2004. Felsőoktatásban tanuló fiatalok idő-felhasználási mintázatai <http://dragon.Unideb.hu/nevtud/Regionális/index.htm>
- Bourdieu, Pierre 1998. Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke In: Lengyel György, Szántó Zoltán ed. Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. Budapest: Aula 155-176.
- Fényes Hajnalka 2004. A partiumi és kárpátaljai felsőoktatási hallgatók anyagi és kulturális tőkái. Educatio Nyár
- Gábor Kálmán 2002. A magyar fiatalok és az ifjúsági korszak. Túl renden és osztályon? In: Ifjúság 2000 Tanulmányok I. Szabó Andrea, Bauer Béla, Laki László ed. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet 23-42.
- Kiss Annamária 2003 Diákok a harmadfokú képzésben Educatio Tavasz 142-147.
- Kozma Tamás 2002. Regionális egyetem. Kutatás közben 233. Budapest: Oktatókutató Intézet
- Kozma Tamás - Pusztai Gabriella 2004. Hallgatók a határon. Észak-alföldi, kárpátaljai és partiumi főiskolások továbbtanulási igényeinek összehasonlító vizsgálata In: Kelemen Elemér szerk. 2004. Tanulmányok a neveléstudomány köréből Budapest: MTA (megjelenés alatt)
- Nagy Éva 2003. „Kultúr-tér” – avagy a lokális szempontok helye és szerepe a kulturális fogyasztás folyamatában. Educatio Nyár 297-301.
- Róbert Péter 1986. Származás és mobilitás (Rétegződés-modell vizsgálat VII.) Budapest: Társadalomtudományi Intézet
- Róbert, Péter 1991. The Role of Cultural and Material Resources. In: Status Attainment Process: The Hungarian Case in: Beyond the Great Transformation, Research Review Budapest 145-171.
- Róbert Péter 2000. Bővülő felsőoktatás: Ki jut be? Educatio 1. 79-94.
- Székelyi Mária et al. 1998. Válaszúton a magyar oktatási rendszer. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó